ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 23 januari 2016

Bon Bini Holland
Première film Jandino

Pagina 3

Inhoud

Voorpagina 1
Inhoud 2
Uitgelicht 3
Gezondheid 4
Literatuur 5, 6 & 7
Ouderen vaak eenzaam 8 & 9
Marketing 10
Eten & drinken 11
Toiletdame van het jaar 12 & 13
Recht 14
Puzzels 15
Beroep onder de loep 16

Foto van de week.

Deze prachtige foto werd ingestuurd door Ina Visscher. "Graag wil ik de lezers van de Amigoe mee laten genieten van de bergen van Venezuela tijdens de zonsondergang van afgelopen 13 januari. Het was zo bijzonder en zo mooi! Dit had ik nog nooit gezien."

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com.

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres
email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

CORRECTIE Ari Manse

VORMGEVING Wendela Ataliede
Oscar Vanegas

Voorpaginafoto: Ken Wong

Aan deze Ñapa werkten mee:

Marja Berk
Monique Casimiri
Fred de Haas
Brede Kristensen
Judice Ledeboer
Milangela Plate
Marcel Truyens
May Voges
Mineke de Vries
Miriam de Windt
Jonathan Steward
Otti Thomas
Ken Wong

Thuis.

Nederland klaagland

Monique Casimiri

Nederland is een klaagland. Er is een klaagcultuur die er niet om liegt. Het gras is altijd groener bij de buren. Het glas is altijd halfleeg. Als de zon al een keer schijnt, dan schijnt hij te fel. En als je tegenwind hebt op de heenweg, dan weet je bij voorbaat al zeker dat je die ook op de terugweg zult hebben. Ook op de werkvloer merkte ik die klaagzang van collega's. Niets was goed. Er ging geen dag voorbij of het hele team had last van elkaar, van de kinderen, van de organisatie, van alles, maar nooit van zichzelf. Want bij die klaagcultuur hoort ook dat het nooit aan de klager ligt. Enige zelfreflectie is nog ver te zoeken. Op mijn werk ontdekte ik dat ik een tegengeluid wilde geven. Dus, heel bewust, ben ik voor elk beklag een positief tegengeluid gaan geven. "Omar kan weer niet stil zitten, ik word er gek van", waarop ik zei: "Wat fijn dat je iemand in de klas hebt die af en toe even een glaasje water voor je kan halen." Na twee jaar tegengeluid kwam ik voor de keus te staan. Of meegaan met het klaagteam of kiezen voor een andere werkplek. Ik heb voor het laatste gekozen en dat was een hele goede beslissing.

Sommige mensen in het dorp mijd ik liever. Ik weet dat als ik hen spreek, ik gedeprimeerd weer naar huis ga. Er is dan niets meer goed in de wereld. Ook de televisie of de radio zet ik minder vaak aan. De manier van journalistiek is door de jaren heen zo veranderd. Van puur observeren en verslag doen van enkel feiten, lijkt het tegenwoordig wel nodig om bij voorbaat al een mening bij de ander op te dringen. Door de manier van vragen word je een bepaalde richting in geduwd, en helaas trappen er veel mensen in. De berichtgeving is negatief van aard en altijd in de klagende tijd. Ik geef de Nederlandse taal nog een jaar of vijftig en we hebben er een nieuwe tijd bij. Tegenwoordige tijd, verleden tijd, voltooide tijd en klagende tijd.

Als ik dan zie hoe verwend wij zijn in Nederland. Hoe goed we het allemaal hebben met elkaar, dan is er geen reden tot klagen. Als ik dat dan vergelijk met Curaçao, waar veel mensen het echt minder goed hebben. Ik hoor hen niet klagen. Ze dealen ermee en gaan door. Daar zou menig Nederlander nog van kunnen leren. Helaas hoor ik ook steeds vaker het klaaggeluid vanuit de Antillen komen. Niet van de Antillianen, als wel van enkele Nederlanders die ook daar vinden te moeten klagen. Mensen, geniet van het leven, kijk om je heen en besef hoe goed je het hebt. Diegenen die echt reden tot klagen hebben, die hoor je niet.

En als je dan echt wilt klagen en je vindt dat het gras bij de buren altijd groener is, dan is daar wel een redelijk simpele oplossing voor te vinden. Neem kunstgras.

Uitgelicht.

Film van Jandino in première

De film Bon Bini Holland van Jandino Asporaat, die zich deels op Curaçao afspeelt, is afgelopen zondag in première gegaan in The Cinemas. Jandino was zelf op de première aanwezig waar ook kip en bier werden geserveerd aan de gasten en bezoekers.

Foto's: **Ken Wong**

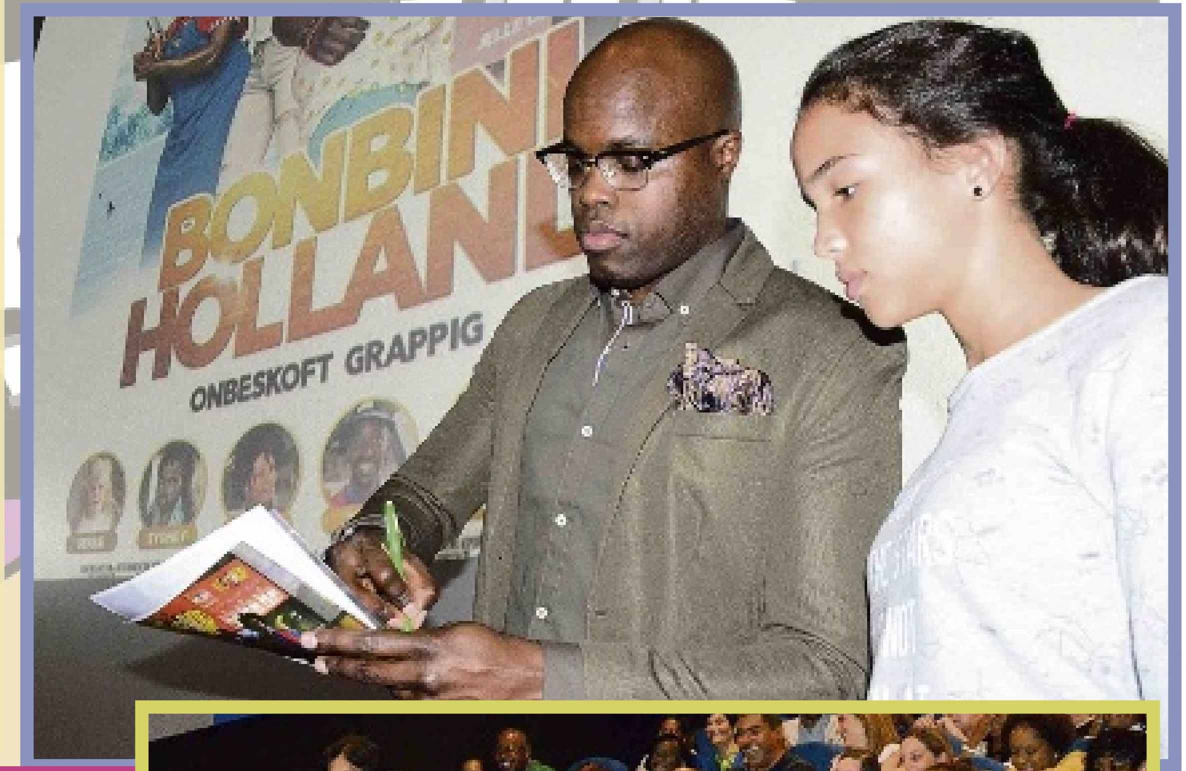

Mens & Psyche.

Impulsief winkelen

Het zal u ongetwijfeld zijn opgevallen vlak voor de feestdagen dat er bijna geen doorkomen meer aan was in de supermarkt en andere winkels. Overvolle winkelwagens en lange rijen bij de kassa. Kledingwinkels houden (in landen als Nederland en de VS) seizoensgebonden uitverkoopdagen of -weken. Allemaal dagen waarop we massaal aan impulsaankopen doen.

Tekst: **Milangela Plate**

Als we het hebben over impulsief winkelen of impulsaankopen, dan wil dat zeggen dat men in een opwelling iets koopt dat men niet per se nodig heeft, niet gepland had te kopen en bij de aankoop eigenlijk vrijwel niet nadenkt over mogelijke (financiële) gevolgen.

Marketeers spelen met reclame- en verkoopstrategieën sterk in op deze neiging tot impulsaankopen onder consumenten. Bedrijven investeren op hun beurt fors in het budget voor dergelijke marketingtrucjes.
Er valt veel te zeggen over de psychologie achter marketing en consumentengedrag. In dit artikel duiken we daar echter niet diep op in.
Innovaties in de marketing zoals creditcards, langere openingstijden, 'online shopping' et cetera, maken het consumenten nu gemakkelijker om op impulsieve wijze de, al dan niet digitale, beurs open te trekken. Daarbij worden internetaankopen soms ook verder gevoed door toenemende internetverslaving.

Met koopavonden en uitverkoopdagen zoals Black Friday en Cyber Monday, zullen consumenten over de hele wereld mogelijk nog eerder geneigd zijn over te gaan op ongeplande aankopen.
Consumenten worden op allerlei mogelijke (agressieve of meer subtielere) manieren verleid tot aankopen. Dit gebeurt niet alleen via advertenties, maar ook meer direct door (het gedrag van) verkopers. Een winkel kan er bijvoorbeeld voor kiezen om verkoopassistenten bij de ingang te laten plaatsnemen. Zo worden consumenten al bij het binnenstappen van de winkel

vriendelijk begroet, misschien zelfs gecomplimenteerd dat men er 'zo mooi uitziet' of de consument krijgt bij binnenkomst een glas champagne of lekkernijen aangeboden. In (online) advertenties zien we teksten als: 'Meldt u vandaag nog bij ons aan en u ontvangt fantastische kortingen die speciaal voor onze leden gelden'. Of: 'Alleen vandaag 20% korting!', 'Wees er snel bij want, op is op!'. Dergelijke kreten zijn zeer effectief in het aanwakkeren van een drang om direct of wel impulsief te kopen, om niet buiten de boot te vallen en 'zogenaamd' te besparen. Zogenaamd besparen, omdat u zich wellicht zonder dat product ook best had weten te redden.
Bij online consumenten wordt ons zoek- en surfgedrag door vernuftige systemen geanalyseerd zodat bedrijven met marketingtechnieken beter kunnen inspelen op onze interesses en ons dus nog makkelijker kunnen aanzetten tot het kopen van zaken die wij niet per se nodig hebben, doch graag willen bezitten, impulsaankopen.
Onderzoek heeft laten zien dat het bij zo'n 27 to 62 procent van de aankopen gaat om impulsaankopen. Er wordt geschat dat er in de VS jaarlijks ongeveer 4 biljoen dollar wordt gegenereerd met impulsaankopen.
Impulsaankopen kunnen op korte termijn tot (grote) emotionele bevrediging en vreugde leiden. In sommige gevallen echter kunnen dergelijke impulsaankopen uiteindelijk helaas ook op lange termijn tot (emotionele) problemen zoals spijt, schulden en gevoelens van leegte leiden.
Psychologen die consumentengedrag bestuderen merken op dat impulsieve aankopen plaatsvinden wanneer consumenten het idee hebben dat het product of het merk dat zij aanschaffen goed overeenkomt met het beeld dat zij van zichzelf hebben en wat hun dus zal helpen om beter neer te zetten of uiting te geven aan dat waar zij voor willen staan. Het aankoopgedrag speelt dus een belangrijke rol in interpersoonlijke communicatie en identiteit. Als u bijvoorbeeld, vindt dat u stoer bent en het belangrijk vindt om stoer te zijn of aanzien te genieten, dan zult u graag een beetje extra uitgeven om een shirt van bijvoorbeeld het merk Polo of Lacoste te kopen (als u tenminste dat specifieke merk als stoer ervaart).
Het blijkt dat hoe individualistischer een samenleving is, hoe impulsiever men inkoopt. Ook zijn mensen meer geneigd tot impulsaankopen als zij gestrest zijn of op momenten waarop zij controleverlies ervaren. Dit is een van de redenen waarom mensen geneigd zijn impulsiever te worden in hun koopgedrag tijdens of vlak na bijvoorbeeld een persoonlijke crisissituatie of een natuurramp. Het tegendeel is ook waar: mensen die veel controle ervaren, bijvoorbeeld door grote financiële zekerheid of een machtspositie, zijn geneigd tot meer zelfcontrole en vervallen dus minder snel in impulsief koopgedrag.
Een ander interessant weetje is dat mensen sneller geneigd zijn tot impulsaankopen wanneer zij samen met vrienden winkelen dan wanneer zij dat samen met familie doen.
Nu hoeven impulsaankopen niet per definitie problematisch te zijn. Als u uw impulsaankopen financieel kunt veroorloven is er geen vuiltje aan de lucht. Net als bij verslavingsproblematiek spreken we ook bij impulsaankopen pas van problematisch gedrag, wanneer dit leidt tot persoonlijke dan wel interpersoonlijke problemen en de persoon door het gedrag belemmerd wordt in zijn dagelijks leven. Voor u die al enigszins bezorgd zat te lezen, stemt dit wellicht toch weer optimistisch.
Impulsief of niet consumeren speelt zoals gezegd een belangrijke rol in interpersoonlijke communicatie en stelt ons voor een deel in staat uiting te geven aan onze identiteit. Bovendien, als we allemaal uiterst rationele consumenten zouden zijn die alleen met grote zelfcontrole en zuinigheid zouden winkelen, dan zou onze economie daar zonder meer onder lijden, zo stelt Tomas Chamorro-Premuzic, professor in bedrijfspsychologie aan de University College London.

**Milangela Plate is gerontoloog/psycholoog.
Psychologisch Adviesbureau Take Care B.V.
Email: milangela.plate@takecare.cw**

Droomkoffer nieuw boek Charlotte Doornhein

"Mijn koffer reist de hele wereld rond. Dat is mijn droom. Ik wil als danser de wereld rond reizen. Net als mijn oranje koffer." Droomkoffer is het nieuwe kinderboek van auteur Charlotte Doornhein en medeauteur Nicolas 'Shaker' Singer, hiphopchoreograaf en dansschooleigenaar.

Tekst: **Otti Thomas** Foto's: **Erik van der Horst**

Schrijfster Charlotte Doornhein en medeauteur Shaker tijdens de presentatie van Droomkoffer.

Doornhein, die een aantal jaren op Curaçao woonde en de Literaire Tippelzone organiseerde, schreef eerder Curaçao voor kinderen met lef, Kwelgeesten rond de kapokboom en Hein Stekel en Lazlo.

In 2014 schreef ze het boekenweekgeschenk voor de Kinderboekenweek op Aruba: De Roep van de Shoco/E Gritu di Shoco. In Droomkoffer prijken de Curaçaose en Arubaanse vlag op de koffer en wordt hoofdpersoon Boaz aangesproken met 'swa' door één van zijn vrienden, maar de Caribische cultuur speelt eigenlijk geen belangrijke rol.
Droomkoffer biedt vooral een blik achter de schermen van de danswereld en talentenshows en gaat eigenlijk over een universeel thema. Boaz moet een weg afleggen om zijn dromen uit te laten komen en zoals overal zit die weg vol bochten en obstakels: onbegrip, teleurstellingen, verleidingen en twijfels. "Ik ben een waardeloze danser. Het ging helemaal niet goed. Ik heb het verpest", roept Boaz vertwijfeld uit op een van die momenten.

Het verhaal is grotendeels gebaseerd op de ervaringen van kinderen waar Shaker al jarenlang dansles aan geeft. "Ik wilde verhalen hebben over hun dromen, hoe ze dansen ervaren en hoe ze het combineren met school", zei Shaker in het kinderprogramma ZappLive, dat aandacht aan het boek schonk voor de officiële lancering in november. "Dansen is gezond en fit zijn en je levendig voelen. Maar Droomkoffer is er voor iedereen. Ik hoop dat ook kinderen die tekenaar, architect of kunstenaar willen worden voor hun droom zullen gaan."

Ook voor Doornhein is dat de centrale boodschap van het boek. "Ik wil kinderen en volwassenen wakker schudden. Je dromen zijn kostbaar. Het maakt niet uit of je 8, 18 of 88 bent. Je kunt altijd kiezen om je droom achterna te gaan."

Droomkoffer is uitgegeven door Levendig Uitgever.

De eerste 'lyrische worstelaars' in de

Toen er in het begin van de vorige eeuw op Aruba, net als op Curaçao weinig werk was voor de mensen, zijn veel Antilliaanse arbeiders naar Cuba gegaan om daar te werken in de suikerrietvelden. Logisch dat velen daar heimwee hadden naar hun geboorteland.

Tekst: **Fred de Haas**

De volgende verzen uit die tijd hebben te maken met dat gevoel van heimwee (in vertaling):
Wat heeft, anders dan eenzaamheid,
een Arubaan buiten zijn land te zoeken?
Alleen een Arubaan begrijpt
hoezeer op vreemde grond
verdriet gedijt.

Bovenstaande tekst is oorspronkelijk geschreven in het Papiaments door pater Stephan van de Pavert die aan het eind van de 19e en begin van de 20e eeuw op Aruba werkte. Pierre Lauffer vond het Papiaments van de pater 'un poko mankaron', een beetje gebrekkig. Maar toch. Die tekst markeerde met de 'Atardi' van Frederik 'Fechi' Beaujon het begin van de Arubaanse literatuur. Vandaar nog een paar versregels van Fechi waarin hij een sterrennacht beschrijft:
Ya e lampinan sin cadena, ma cariñoso
Ta plama nan luz arriba tera y lamá
Den silencio mi ta mira Hooiberg, majestuoso
Foi toer su otro compañeronan bandoná

Pierre Lauffer zou het laatste vers ongetwijfeld ook 'un poko mankaron' hebben gevonden. En de historicus Johan Hartog zou de twee dichters waarschijnlijk allebei 'lyrische worstelaars' hebben genoemd, de naam waarmee hij de rijmelaars en verzenbakkers aanduidde die hun lyriek publiceerden in de ingezonden stukken van de krant waarvan hij indertijd hoofdredacteur was, de Amigoe di Curaçao.

Identiteit

Er bestaat, biologisch gezien, niet zoiets als 'ras'. Maar bestaat er wel zoiets als identiteit? En wordt het niet erg ingewikkeld als je moet zoeken naar identiteit in het Caribisch gebied waar zoveel mensen uit zoveel verschillende landstreken bij elkaar komen?
Veel Caribische schrijvers zijn zich bewust van een echt meervoudige identiteit. In het gedicht Bos di Sanger (Stem van het Bloed) vraagt de Arubaanse schrijfster Nydia Ecury zich plagend af wat ze met al die verschillende 'afkomsten' van zichzelf aan moet. Ze is Duits, joods en haar overgrootmoeder was een vrijgemaakte Afrikaanse slavin. Voor haar was dat laatste geen probleem, maar voor veel anderen, die de slavernij zo veel mogelijk uit het collectieve geheugen wilden wegdrukken, was dit wel degelijk een probleem!
Men heeft er moeite mee om te accepteren dat er een jaar vóór de emancipatie (1863) ongeveer 500 Afrikaanse slaven op Aruba waren, slaven die afkomstig waren van Curaçao. Dat betrekkelijk kleine aantal werd in die tijd nog niet als een bedreiging ervaren, maar toen er met de komst van de olie-industrie een grote toevloed kwam van gekleurde/zwarte arbeidskrachten ontstond er een identiteitsprobleem op het eiland. De 'olie' heeft sindsdien heel wat pennen in beweging gebracht.

Verstoord evenwicht

Aruba begon in veel opzichten te veranderen toen de olie-industrie zich in 1924 op het eiland vestigde. Er kwamen Amerikanen wonen op Lago Heights en de Amerikaanse Colony werd een afgesloten terrein. Zwarte arbeiders van de Bovenwinden, Suriname en de Engelse eilanden gingen wonen in San Nicolas en The Village.
Arubanen die al jaren op het eiland woonden begonnen zich in meerdere opzichten achtergesteld te voelen. Immers, de Lago had een voorkeur voor Engelssprekenden en het Nederlandse bestuur had een voorkeur voor Nederlanders en Surinamers vanwege het feit dat de taal van de regering nu eenmaal het Nederlands was en de Surinamers beter Nederlands spraken dan de Arubanen vanwege de in Suriname gevoerde taalpolitiek.

In 1948 waren er zo'n 12.000 donkere migranten op Aruba op een bevolking van 30.000 en dat veroorzaakte spanningen in de maatschappij.

De autochtone Arubanen begonnen zich bekneld te voelen en zouden dit hardhandig kenbaar gaan maken. Het nationalisme en de openlijke discriminatie deden hun intrede op het eiland.
Federico Oduber was een fel criticus van de Arubaanse discriminatie van de zwarte bevolking en de Arubaanse dichter Henry Habibe heeft zich meermalen in zijn werk veroordelend over die discriminatie uitgesproken.
Het Arubaanse nationalisme omarmde in de jaren veertig als een soort bovennatuurlijke interventie het vermeende Indiaanse verleden als tegenwicht voor de Afrikaanse invloed van buiten.
In 1949 werd er zelfs een nieuwe partij opgericht, de Partido Patriótico Arubano die ostentatief in haar wapen een Indianenhoofd voerde. De afbeelding was trouwens het hoofd van een typische Noord-Amerikaanse Indiaan en niet dat van een Caiquetío.

Gekoesterd door politiek

Het geloof in de Indiaan nam zodanige proporties aan dat men zich helemaal Indiaans ging voelen.
In 1951 maakte de politiek leider van die tijd, Henny Eman sr, plannen om het stemrecht voor – voornamelijk Curaçaose en Surinaamse – migranten te beperken. Hij had twee zeer teleurstellende verkiezingsuitslagen achter de rug en daarvan gaf hij de schuld aan de migranten. In de Staten zei hij (letterlijk):
"Hieraan hebben wij het te danken dat de echte Indianen van Aruba niets meer te vertellen hebben (…). Er moet eenheid van ras komen, zonder die eenheid blijft het een eiland van twist en van haat."
Zou de heer Eman zich ook hebben geïdentificeerd met de Indianen? Dat lijkt me onwaarschijnlijk. Zijn voorouders kwamen uit Duitsland en daar vind je alleen Indianen in de boeken van Karl May…
Ook in de Arubaanse literatuur van die tijd begonnen de Indianen aan een frisse opmars. Men heeft aan die Indianenmythe in de letterkunde de naam 'Indianismo' gegeven, een naam die ontleend was aan een soortgelijke stroming in de literatuurgeschiedenis van Latijns-Amerika.

Het Indianismo

De op Bonaire geboren Arubaanse dichter Hubert Booi schreef over Indianen en piraten in zijn 'E perla di Caribe'. De Indianen dragen namen van oude plaatsen op Aruba. Het opperhoofd heet Balashi en de tovenaar Bushiribana. In zijn toneelstuk 'Kibaima' heet de medicijnman Kudawecha. Bij Booi is de Indiaan een romantisch, exotisch wezen dat een gevoel van nostalgie moet opwekken. In zijn berijmde gedicht 'E último Caribe' beschrijft hij een gebeurtenis van 450 jaar geleden toen de Spanjaarden de Arubaanse Indianen deporteerden naar Sto. Domingo:
T'ami t'esun indjan, ku wowo penetrante,
ku a biba den baranka, den mondinan skondí,
mi pianan a kamna, a kore tur instante,
pa konosé mi isla, mi perla tan kerí

Die indiaan ben ík; doordringend zijn mijn ogen.
Ik woonde in de grotten, in het bos, verborgen,
kende heel mijn eiland, verkende het te voet:
parel van mijn hart, juweel van mijn gemoed.

Ook bij Ernesto Rosenstand zien we Arubaanse plaatsnamen opduiken in zijn verhalen en toneelwerk: een Indiaans prinsesje heet Guadirikiri, een ander Indiaans meisje heet Macuarima en de zoon van de cacique heet Kibaima. Zijn toneelstukken dragen de namen Macuarima (1971) en Wadirikiri (1974).
In de gedichten van Quito Nicolaas en van Olga Orman zijn verwijzingen naar een Indiaans verleden schaars. In Determinacion / Vastberadenheid (2011) schrijft Nicolaas als een soort opmaat naar de bevrijding uit de eeuwenlange onderdrukking:
Cu e sanger Indjan
drama den Rooi Frances
a skirbi pasado
di un conciencia terenal
pa hamas ser venci.

Het indianenbloed
vergoten in de Franse Pas
heeft geschiedenis geschreven
van een aards bewustzijn
dat nooit meer in de boeien
wordt geslagen.

De anti-Indiaanse reactie

In de jaren zestig en zeventig zouden er een aantal dichters komen die een heel andere toon zouden aanslaan en niets van die Indianenverhalen moesten hebben.
Federico Oduber bestaat het om in een gedicht dat de herinnering aan zijn stervende vader oproept te zeggen: "Toen mijn vader met zijn opgezwollen buik besloot dat het genoeg was spoot er een straal bloed uit zijn mond…Indiaans bloed, veronderstel ik."
Op een grappige manier laat Henry Habibe in het gedicht Abrakadabra (1980) zien wat hij van die Indianenverhalen denkt:
indján a baha fo'i shelu
abrakadabra
kai sinta riba sinkuri
abrakadabra

Een Indiaan valt uit de lucht
door Hocus Pocus, wat een klucht!
recht op de hoge hoed
precies daar, waar hij wezen moet!

Arubaanse literatuur

De 'echte' Arubaan
Bestaat er, in het licht van al die gekleurde mensen en opgetrommelde Indianen, wel een 'echte' Arubaan? Op die vraag heeft Julio Maduro ons in 'Paquico mi ta arubiano' (1975) een nogal onaangenaam antwoord gegeven. Hij vindt zichzelf een echte Arubaan onder andere omdat zijn voorouders twee, drie eeuwen geleden al op het eiland zijn aangekomen en omdat hij aan zijn kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen grond kan achterlaten, mede dankzij zijn vader die zijn grond niet heeft verkocht 'aan de Lago, de joden en de Chinezen'.

Julio Maduro, die zitting had in de Arubaanse spellingcommissie van 1976, was een regelrechte racist en over de zwarte medemens die zich kwam vestigen op Aruba zegt hij in 'Lamento Rubiano': zij maakten van je kerk een balzaal / een rovershol en een modehuis / waar halfnaakte mensen / zingen en swingen op het ritme van de trom.

Als je zou moeten voldoen aan de criteria van Julio Maduro zouden er tienduizenden Arubanen stante pede moeten vertrekken.

De anti-koloniale reactie

Met het anti-Indianisme kwam ook het anti-koloniale denken.
De cultuurschok die de Arubaanse en Curaçaose studenten in Nederland ondergingen zorgde voor een snelle bewustwording.

Het literaire tijdschrift Watapana (1958-1962) verzette zich tegen de culturele overheersing van het Nederlands en het tijdschrift Kambio (1963) was meer politiek gericht. We herinneren ons de tirades van Federico Oduber tegen het Arubaanse nationalisme dat onder leiding van Henny Eman sr rechtstreekse banden met Nederland wilde aanknopen en voorliep op de staatkundige ontwikkelingen. Zijn partij (de AVP, opgericht in 1948) was overigens tegen hinderlijke bemoeienis van Curaçao en Nederland.

Oduber was ontevreden met de bestaande koloniale verhoudingen en schreef in 1966 in Kambio (Cinco cantica di espada / Vijf zwaardvechtersliederen):

Mi ruman
riw ta corre bai lama
cada grito ta jora embano
pero nos ilusion
nos siminja ta plamá
i manera un orkan nos lo pasa
ranca ruina i mentira

Beste broeder landgenoot:
rivieren banen zich een weg naar zee
en zinloos is ons 'ach en wee';
zinvol zijn de dromen die we zaaien
en die naar alle kanten waaien.
Als stormwind razen we vooruit:
wég rottenis, wég leugens, álles gaat eruit!

Opvolgers Oduber en Habibe

Ook Olga Orman werd zich tijdens haar studietijd bewust van de meedogenloze geschiedenis en de koloniale dwangbuis van de vreemde taal waardoor ze verhinderd wordt te zeggen wat er in haar omging (Resolucion / Besluit, 1992):

Kico mi ta haci
Pusha, preta mi mes
Den un shimis straño
Den un korset stijf pa drenta
Boca habri
Sin por saca un pia di palabra
Ni un grito
Ni un suspiro

Waar ben ik in godsnaam mee bezig?
Ik hijs en pers me in iets buitenissigs
om een dwangbuis aan te kunnen doen!
Ik sta met open mond
en dichtgeschroefde keel:
geen zucht, geen kreet
komt er doorheen.

De politiek is niet verdwenen uit de wereld van de Arubaanse dichters. Zo heeft Quito Nicolaas in Cucuisa Cabisha / Als de aloë sluimert (tweetalige bundel, In de Knipscheer, Haarlem, 2015, vertaald en becommentarieerd door ondergetekende) op dichterlijke wijze verslag gedaan van de weg die naar de Status Aparte voerde.

In dat verslag ontbreekt ook Betico Croes niet, de man die zich daar helemaal voor heeft ingezet maar op het moment dat zijn streven werkelijkheid werd door een ongeluk om het leven kwam (Status nascendi 00.00, 2011):

El a haci falta
e tata di e recien naci
kende te awe ta grita yora
su ausencia permanente.

Su presencia den nos
conciencia a reflexiona,
graba dia aden dia afo
su existencia ancra den.

Hij was er niet,
de vader van de pasgeborene
die tot vandaag uitzinnig rouwt
om zijn afwezigheid die blijvend is.

Ons bewustzijn
spiegelt zijn aanwezigheid,
legt elke dag weer zijn bestaan vast
als een anker in een monument.

Ars Poëtica.

A note to the couple's therapist

My self-diagnosis: It's just this body
I was given.
It wants to be more.
Now it smells like rust
but I'm too young
to flake away.
Now, when I'm touched
it's with a thrusting motion
as though my body
were no more than
a pail of water,
a warm place
to wash one's hands.
But if I'm rust, I want to come off
on fingers, leave a stain.
And if I am water then I plan to be
the ocean.
I'll leave salt behind.

Tiphanie Yanique

Letra

Tiphanie Yanique

Tiphanie Yanique, afkomstig van de Virgin Islands, kreeg in 2011 met de veelbesproken roman 'Land of Love and Drowning' ineens bekendheid. Met deze roman ontving ze verschillende prijzen (Bocas-literatuurprijs) en onderscheidingen.

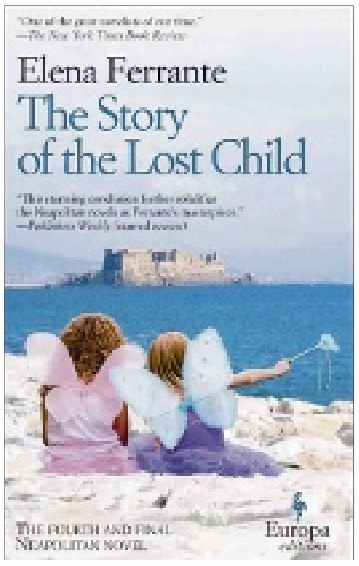

Nu is er een poëziebundel van haar hand verschenen, 'Wife'. Liet de titel van haar roman aan duidelijkheid weinig te wensen over, deze titel is duidelijk en onduidelijk.
Ooit liet Frida Kahlo zich ontvallen: in mijn schilderijen beeld ik niet mijn dromen of nachtmerries uit, maar mezelf. Zoiets is ook het geval met Tiphanie Yanique, die bijvoorbeeld haar lichaam beschrijft als een 'space where she cannot exist', als object van overtreding, van passie, van bezit, van keuring en noem maar op, weinig meer dan 'a pail of water'. Maar dat 'emmertje water' bevat gedichten die onze kijk op mensen, onszelf en onze cultuur origineel en oncomfortabel aan de kaak stellen.

Elena Ferrante

Elena Ferrante uit Napels is een raadsel. Sommige mensen vragen zich af of ze wel bestaat, maar feit is dat er boeken van haar hand verschijnen. Wie is deze inmiddels veelgelezen auteur, die alleen via de uitgever kan worden geïnterviewd?
Er wordt beweerd dat ze een man is met een vrouwelijk pseudoniem, of een echtpaar, of een vrienden/vriendinnen paar. 'My Brilliant Friend' was briljant. Daarna volgden nog enkele Napolitaanse romans: The Story of a New Name, Those Who Leave and Those Who Stay .
Nu is er 'The Story of the Lost Child' in Engelse vertaling, door de New York Times als een van de beste boeken van 2015 uitgeroepen. Het vierluik gaat altijd over Napels waar het leven zich dag en nacht in licht en duister voltrekt, goed en kwaad, ondergronds en bovengronds, publiek en privé. Alles is onontwarbaar met elkaar verweven. Mannen die zich als macho gedragen, belust op geld, macht en roem, die het leven als existentiële competitie zien. Daartegenover de vrouwen die het leven niet anders dan een opdracht tot samenwerking en zorgen voor elkaar willen zien. Omdat ze geen afstand van hun specifieke perspectief kunnen nemen, zijn ze voortdurend doende de andere sekse in hun sfeer in te lijven. Soms lukt het, soms niet.
Ook in Napels hangt men de vuile was niet buiten, maar gezien de talloze stegen waar grote hoeveelheden was te drogen hangen, moet er kennelijk wel veel gewassen worden. De enige echte scheidslijn is het eindeloos lange en kaarsrechte straatje, de Spaccanapoli die de stad in twee helften verdeelt. Belangrijk is verder de altijd dreigende en overal zichtbare vulkaan de Vesuvius, die ooit korte metten met Pompei en Herculanum maakte.
Gelukkig is er aan de andere zijde het uitzicht op de zee, de Golf van Napels, met zijn altijd azuurblauwe kleur, de verte, het veelbelovende perspectief waardoor de mensen de moed erin houden en zich wijden aan de ontwikkeling van hun talent. En talentvolle mensen levert Napels al eeuwen in overvloed. Dat van die zee is natuurlijk maar hoe je het bekijkt, want er zijn andere steden aan de kust waar mensen het gemakkelijk voor gezien houden. Dus het raadsel Napels is nog lang niet opgelost.

‘Veel ouderen zijn eenzaam en voelen zich onveilig’

“De ouderenzorg op Curaçao moet meer aandacht hebben. De tijden zijn veranderd. Veel ouderen voelen zich niet meer veilig, voelen zich eenzaam en lopen te lang door met gezondheidsproblemen, waardoor er nog meer problemen ontstaan en ook de ziektekosten oplopen”, zegt Aya Mac Donald, specialist ouderengeneeskunde.

Tekst: **Judice Ledeboer** Foto’s: **Ken Wong**

Zij is de enige arts ouderengeneeskunde op het eiland en werkt bij de drie tehuizen die onder de Stichting Birgin di Rosario vallen: het verpleeg- en verzorgingshuis Habaai (160 bewoners), bejaardentehuis Nos Lanterno (68 bewoners) en bejaardenhuis Ricardushuis (70 bewoners).

De specialist ouderengeneeskunde – vroeger werd er over verpleeghuisarts gesproken – verzorgt de medische zorg als arts voor de bewoners van de tehuizen, in samenwerking met twee huisartsen. Ze stuurt ook verpleegkundigen, fysiotherapeuten en medisch pedicures aan en is beleidsmatig bezig, met als doel om de kwaliteit van zorg voor ouderen te verbeteren. Mac Donald werkt sinds 2007 op Curaçao nadat ze dertig jaar in Nederland in een verpleeghuis als verpleeghuisarts werkzaam was. Ze is zich ervan bewust dat ze niet door een Nederlandse bril naar de zorg op het eiland kan kijken, maar in wezen zijn de problemen omtrent ouderenzorg wereldwijd een probleem door de vergrijzing die thans toeslaat.

Momenteel is bijna een kwart van de bevolking van Curaçao boven de zestig jaar oud. “Door de vorderingen van de medische wetenschap worden mensen veel ouder en dat doen we niet ongeschonden. De gemiddelde leeftijd waarop chronische ziektes zich openbaren blijft steken op zestig jaar. Het is dus niet zo nu we ouder worden, dat die ziektes zich later openbaren. In het Caribisch gebied zijn volksvijanden nummer één: hoge bloeddruk, diabetes en obesitas en deze kunnen leiden tot chronische ziektes zoals nierfalen en dementie”, zegt Mac Donald. Ze pleit voor meer aandacht voor preventie. “Gezond ouder worden heeft alles te maken met je voorbereiden op de ouderdom, waarbij preventie een grote rol speelt. Dat is hier niet ontwikkeld. Dat is iets dat we op de agenda inzake goede ouderenzorg willen zetten. Een bedreiging is de levensstandaard van een deel van de bevolking dat onder de armoedegrens leeft.”

Hoe wil je ouder worden?

De arts maakt zich vooral zorgen over de grote aantallen mensen die een chronische ziekte hebben. “Het accepteren van het hebben van een chronische ziekte is voor veel mensen lastig. Het is moeilijk om met chronische ziektes om te gaan en dan de leefstijl aan te passen. Mensen krijgen een pil tegen hoge bloeddruk, de bloeddruk daalt en dan denken ze dat het weer goed gaat en vergeten ze hun medicijnen te nemen. Met alle gevolgen van dien. Chronische ziektes kun je niet genezen, maar wel behandelen. Als je er op tijd bij bent en je leefstijl aanpast is er heel goed mee te leven”, aldus de ouderenarts. “Doel van het behandelen van chronische aandoeningen is om complicaties op de lange termijn zo lang mogelijk uit te stellen.”

“Je kunt niet vroeg genoeg beginnen met je leefstijl aan te passen aan je leeftijd. Botontkalking begint bijvoorbeeld bij vrouwen na de menopauze. Als je niet voldoende beweegt en geen extra kalk neemt, loop je de kans ernstige botontkalking te krijgen. Ouderen vallen eerder en als dat gebeurt zijn er vaak veel consequenties. Het is het begin van veel problemen. Hoe je veroudert heb je in eigen hand. Daar moet je zelf je bijdrage aan leveren. Je kunt niet zeggen: het is me overkomen. Mensen moeten de regie meer in eigen hand nemen”, aldus Mac Donald.

De overheid heeft echter wel een rol in de zorg voor de ouderen binnen haar bevolking en moet in actie komen. “De overheid propageert om zo lang mogelijk thuis te blijven wonen, maar er moet wel iets zijn om op terug te vallen als dat niet meer kan. En dat vangnet is er niet. Ik ben er ook voorstander van om thuis te blijven wonen zolang het kan, maar dan?”

Via congressen wordt er aandacht gevraagd voor deze problematiek. In september was het vierde Ouderenzorgcongres op Curaçao, georganiseerd door de Nashko (Nederlands-Caribische Stichting voor Klinisch Hoger Onderwijs). Tijdens de twee dagen van het congres waren er veel sprekers, die allemaal werken met ouderen en ouderenzorg. Er werd gesproken over thema’s als Active Ageing, het belang van goede voeding en beweging, ketenzorg en advanced-care planning. Er werd ook gesproken over de stand van zaken op Aruba, Bonaire, in Suriname en in Nederland, waarbij opviel dat iedereen aan het pionieren is. Mac Donald ziet de oplossing voor goede ouderenzorg op Curaçao vooral op het gebied van samenwerking waarbij er sprake is van ‘ketenzorg’.

Ketenzorg is samenhangende zorg verleend door verschillende zorgverleners en helemaal afgestemd op een patiënt met een bepaalde (chronische) aandoening. Zo zou je een Keten Diabetes, een Keten Hartfalen en verhoogd risico hart- en vaatziekten en een Keten Dementie kunnen opzetten. Het startpunt van ketenzorg is de eigen huisarts. Deze signaleert of en welke zorg en begeleiding er nodig zijn. Vervolgens wordt gekeken door welke zorgverleners deze zorg het beste kan worden verleend. Men is bezig dat te ontwikkelen. Het gaat dus om goede samenwerking in de eerste en tweede lijn.

Kinderen in buitenland

Door de veranderingen in de samenleving is het leven vandaag de dag voor ouderen niet meer zoals men er vroeger naar uitkeek: genieten van de oude dag na een werkzaam leven. Veel ouderen zijn alleen achtergebleven omdat hun kinderen naar het buitenland zijn vertrokken. “En als ze er wel zijn zijn ze druk bezig hun eigen hoofd boven water te houden. Mensen zijn druk met hun werk en de zorg voor hun eigen gezin, sommigen hebben dubbele banen en hebben daardoor geen tijd om voor hun vader en/of moeder te zorgen. Je kunt niet ‘s morgens even een bakje eten bij je moeder neerzetten, de deur op slot doen omdat ze misschien het huis uitgaat en de weg kwijtraakt omdat ze aan Alzheimer lijdt en dan ‘s avonds weer even komen met wat eten. Dit komt echter wel voor.” Er zijn ook niet voldoende ‘mantelzorgers’ meer en de verwachting is dat op termijn het er nog minder zullen zijn waardoor de huidige mantelzorgers overbelast raken met alle gevolgen van dien.

Mac Donald: “Veel ouderen zijn hun gevoel van veiligheid verloren. Ze durven de deur niet meer uit.” Volgens haar is eenzaamheid ook een probleem. “De burenzin is weg. Mensen zijn veel meer op zichzelf. Mensen om je heen gaan dood, leeftijdgenoten vallen weg. Er wonen hier in Habaai ook mensen omdat ze dan meer onder de mensen zijn.”

“De burenzin is weg. Mensen zijn veel meer op zichzelf”

De ouderenarts ziet zichzelf als een ander soort dokter omdat ze niet bezig wil zijn met brandjes blussen als mensen ziek zijn. “Ik richt me op het bevorderen van de kwaliteit van leven binnen de omstandigheden waarbinnen de mensen leven. Ik kan de mensen leren met hun handicap om te gaan en om zo veel mogelijk de zelfredzaamheid te behouden.”

De thuiszorg voorziet al een deel in het geven van hulp aan mensen in hun eigen huis/leefomgeving, maar voor Mac Donald is het grote doel van een andere orde. “Voor ieder mens is de hulp die ze nodig hebben anders. Voor de een is verlies van het gehoor verschrikkelijk. Voor een musicus bijvoorbeeld. Voor een ander is het heel erg als hij niet meer kan lezen. Daar probeer ik me op te richten. En dan is het belangrijk dat lichaam en geest in beweging blijven. When you don’t use is, you lose it.”

Goede voeding speelt daarbij ook een grote rol. Vooral aandacht voor ‘ondervoeding’. Dat wil zeggen dat men niet voldoende voedingsstoffen binnenkrijgt die essentieel zijn als men ouder wordt. “De inname van voeding gaat achteruit. Dat hoort bij het verouderen. Je hoeft je daar echter niet bij neer te leggen.”

Terug naar de rol van de overheid inzake ouderenzorg. Mac Donald zou graag zien dat de overheid haar verantwoordelijkheid neemt bij het opstellen en uitvoeren van beleid op het gebied van ouderenzorg. “Iedere vijf jaar zijn er beleidsnotities. Er wordt gekeken naar het aantal ouderen en wat die nodig hebben en vervolgens gebeurt er niets. Als je propageert om zo lang mogelijk thuis te blijven wonen moet je wel faciliteren. Veel aanvragen voor hulp en/of hulpmiddelen worden afgewezen. Het gaat alleen maar over geld en niet over een waardig bestaan van de ouderen.”

En dan de rol van de huisarts. “De huisarts heeft een centrale rol in de samenleving, ook inzake de ouderenzorg.” Mac Donald vraagt zich af hoe goed de huisarts zijn oudere patiënt kent. “Karakteristiek voor Curaçao is dat oude mensen niet naar de dokter gaan en dan zitten ze daar in hun huisjes. Daardoor lopen veel ouderen rond met gezondheidsproblemen. En als ze naar de dokter gaan zijn de problemen zo groot dat er ziekenhuisopname nodig is.”

“Vroege diagnostiek is nodig om problemen te voorkomen. Er kan dan eerder worden ingegrepen en dat scheelt ook kosten. Nu worden mensen dikwijls acuut naar het ziekenhuis gebracht, niet alleen met medische problemen maar ook met zorgproblemen. Een ziekenhuisopname kan voor een ouder persoon funest zijn. Ik probeer ouderen zo veel mogelijk uit het ziekenhuis te houden. Er moet wel gekeken worden naar wat de meest optimale behandeling is en dat is niet altijd een uitgebreide medische behandeling. We moeten zorgen dat de stem van de patiënt gehoord wordt. Dit gebeurt in overleg met de familie, die kan ondersteunen in het nemen van beslissingen welke zorg ‘vader’ of ‘moeder’ nodig heeft en wat haalbaar is.”

Het gemiddelde inkomen van ouderen is laag. Volgens Mac Donald is er wezenlijke armoede onder ouderen en daardoor kunnen zij ook niet veel doen. Er zijn ook niet voldoende financiële middelen vanuit de overheid beschikbaar om aan alle wensen die er zijn te kunnen voldoen. Het implementeren van ketenzorg zal ook zeker bijdragen aan het verlagen van kosten omdat de mensen niet van het kastje naar de muur worden gestuurd, niet van de ene specialist naar de andere moeten gaan.

“Er is een spanningsveld tussen financiën en kwaliteit van zorg en daar is zeker iets aan te doen”, aldus Mac Donald en ze verwijst wederom naar ketenzorg. “Dan wordt het zorgmanagement minder zwaar, voor zowel de patiënt als de familieleden en de zorgverleners.”

De overheid heeft haar verantwoordelijkheid, maar zoals Mac Donald al eerder zei ligt de eerste verantwoordelijkheid bij de mensen zelf. Mac Donald: “Als je ouder wordt moet je je levensstijl veranderen en jezelf afvragen: Hoe kan ik vitaal zijn en blijven?” Het algemene advies van de specialist ouderengeneeskunde is: “Denk aan jezelf en hoe je ouder wilt worden. En als je ziet dat er iets moet gebeuren moet je je zaken goed regelen en niet afwachten.”

Aya Mac Donald, specialist ouderengeneeskunde.

Doodsoorzaak onbekend

Helaas zijn een aantal van mijn voorspellingen in 2015 uitgekomen. De Macintosh Retail Group en V&D gingen op of rond de laatste dag van het afgelopen jaar inderdaad failliet.

Tekst: **Marcel Truyens**

Leek het er in het geval van Macintosh aanvankelijk nog op dat er alleen een paar schoenwinkels (nou ja, een paar, enkele honderden) zouden moeten sluiten; in hun ondergang trokken ze het hele concern onderuit. In het drama rond V&D werd pijnlijk duidelijk dat slechts de horeca-activiteit nog geld in het laatje bracht.

En ja, hoe houd je in vredesnaam een concern met zestig grote, dure winkelpanden op de duurste locaties in het land, meer dan 10.000 man/vrouw personeel en een omzet in 2014 van 619 miljoen euro op de been met de verkoop van spreekwoordelijke kopjes soep en saucijzenbroodjes?
Ter vergelijking: bol.com had in datzelfde jaar (maar dan zonder horeca-activiteit) 680 miljoen euro omzet, met 1000 mensen, een handjevol kantoorpanden en een distributiecentrum ver buiten welke A-locatie dan ook.
Rond deze ellende viel iedereen over elkaar heen. En het is een ellende want niet alleen de mensen van V&D hebben hier enorme last van, veel leveranciers zullen een zeer groot deel van hun omzet zien wegvallen. En dus, van al dan niet zelfbenoemde retailgoeroes, tot hoogleraren en managementconsultants, iedereen wist het en iedereen had een mening. Hoewel, allround deskundoloog Peter R. De Vries liet in dit geval niet van zich horen.
En de meningen waren ongezouten: het zou de directie van V&D aan een visie hebben ontbroken. Tja, om te beginnen had in elk geval de directie van V&D wel degelijk een visie en of die visie nou zoveel beroerder was dan die van pak hem beet bol.com valt nog te bezien. De visie van bol.com luidt: “Onze visie is om ons bedrijf te ontwikkelen tot hét platform waar de consument alles kan vinden wat zijn of haar hart begeert.” Vervang bol.com door V&D en de visie van bol.com blijkt dus helemaal niet sterk.
V&D zou geen ‘heldere keuzes’ gemaakt hebben. Tja, dat is er ook weer zo een: wat moet een bedrijf als V&D dat sinds ‘menschenheugenis’ de winkel was waar iedereen alles kon kopen met heldere keuzes? Maar, zeggen de logen, nomen en sofen: “Kijk eens naar de doelgroep: oud en jong, benedenmodaal, modaal, maar ook bovenmodaal, kleine huishoudens, grote huishoudens. Kortom, bijna de hele bevolking. Er zijn geen keuzes gemaakt.” V&D is volgens veel goeroes een beetje ‘niks’: “Niet duur, maar ook niet goedkoop. Ze richten zich op iedereen en verkopen van alles.” Ik zie V&D al de keuze maken om de teenslipperverkoop exclusief te richten op alleenstaande lesbiennes uit Goeree Overflakkee, dat gaat niet werken. Maar hoe zit dat dan met de heldere keuzes van, opnieuw, bol.com? Lees de visie van deze club nog even terug in bovenstaande alinea en de conclusie luidt dat bol.com eigenlijk de nieuwe V&D is.
V&D zou ook niet klantgericht zijn. Nee, er hangen vast bordjes in de kantine waarop staat dat de klant nooit de reden is om naar je werk te gaan. Hoe klantgericht is het van bol.com om bij bestellingen van minder dan 20 euro afleverkosten in rekening te brengen? Hoe klantgericht is het veel minder succesvolle AKO dat alles gratis levert?
“De directie van V&D is te oud, zit te ver weg van de klant, en dat zie je terug in de cultuur van het bedrijf.” Ook te pas en te onpas gebruikt. Guus Hiddink was te oud voor het Nederlands elftal maar inmiddels zeer succesvol bij Chelsea, Jeff Bezos, de baas van Amazon is 51, Richard Branson ontvangt AOW, en zo kunnen we nog even doorgaan.
V&D heeft ook geen – daar zul je hem hebben – ‘focus’ en is opnieuw dus niet duidelijk. Daarom leggen ze het af tegen ‘de Action’. De Action is eigenlijk V&D, maar dan een discounter. De Action heeft succes met de verkoop van – dwars door elkaar – kraamverband, dossiermappen en voorraadpotten, en is daarin net V&D.
En ten slotte heeft V&D de online boot gemist. Dat is misschien waar en dat geldt ook in het geval van Macintosh. AH deed dat echter niet anders en – sterker nog – bij de Action kun je niet eens online kopen, je kunt er slechts naar een deel van het assortiment kijken en je zult toch echt naar de winkel moeten om je felbegeerde asbak zelf op te halen.
Hoe het precies zit, weet niemand. Ik lees in de vakliteratuur in elk geval heel weinig over het merk, beleving, convenience… En inderdaad, voor elk van de argumenten die de experts aanhalen valt wel iets te zeggen. En misschien heeft V&D wel te veel, naar te veel van deze types geluisterd en juist daarom geen heldere keuzes kunnen maken.
Of misschien: succes is niet alleen afhankelijk van uw eigen talent en omstandigheden, maar ook van die van anderen. De Hema was jarenlang hét succesvoorbeeld van een winkelketen waar heel Nederland dól op was, totdat de Action op het toneel verscheen. En dat geldt ook voor bol.com: ze doen het fantastisch online, maar ik ben heel benieuwd of ze met hun alom geprezen klantgerichtheid, focus en duidelijke verhaal ook 63 fysieke winkels winstgevend kunnen maken.

Om redenen van vertrouwelijkheid kunnen namen, producten, markten en feitelijke omstandigheden anders zijn benoemd dan in de realiteit het geval was.

Marcel Truyens is senior marketing en communicatieconsultant bij Liquid Soul te Curaçao.
E | marcel1963@mac.com

Food for thought.

Spaanse keuken verveelt nooit

Spanje is een land dat altijd in trek blijft voor vakanties. U raakt niet makkelijk verveeld. Dat geldt ook voor de Spaanse cuisine. Het gerecht van vandaag is geschikt als maaltijd of als tapas.

Tekst: **Miriam de Windt**

De Spaanse keuken is ook mediterraans. Zoals met verschillende eetculturen wereldwijd, is de Spaanse keuken ook beïnvloed door de omringende landen en door gebeurtenissen in de geschiedenis van het land.
Frankrijk, Marokko, Griekenland en zelfs Amerika hebben hun stempel gedrukt op de Spaanse keuken. De grootste en belangrijkste invloed is afkomstig van de Moren. Dat waren de islamitische Arabieren en Berbers in middeleeuws Spanje. Paella en gazpacho zijn van Moorse afkomst. De Moren zorgden ook voor de introductie van kaneel, nootmuskaat en saffraan.
Ook waren er onder anderen Columbus, met de ontdekkingsreizen naar Las Americas. Amerika werd ontdekt, met al zijn, voor de Spanjaarden, nieuwe producten. Tomaten, aardappelen, vanille, chocolade en bonen werden door deze ontdekkingsreizen in Spanje geïntroduceerd.
Specifiek Spaans zijn bijvoorbeeld: chorizo, gerookte soorten ham (beenham en ham uit Aragon en uit Iberia), vis en zeevruchten uit Madrid, olijven uit Andalucía, amandelen, saffraan en pittigheid door pepers en knoflook.
De Spaanse keuken typeert zich verder door tapas en door Spaanse wijnen.
Tapas zijn kleine voorgerechten, koud of warm, die vóór de lunch of vóór het diner geserveerd worden.
Spanje is een grote wijnproducent, namelijk de derde in de wereld. Het land produceert voornamelijk rode wijnen van goede kwaliteit tegen betaalbare prijzen. De bekendste en beste Spaanse rode wijn is Rioja, uit de streek Rioja Baja.
Bij een goede Spaanse maaltijd of lekkere Spaanse tapas, hoort een goede Spaanse wijn of sherry.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
C 520-6932

Sherry

Van origine komt sherry uit het gebied Jeréz de la Frontera. Sherry heeft een hoger alcoholgehalte doordat er brandewijn aan toegevoegd wordt. Sherry is verkrijgbaar in veel verschillende soorten. Van heel droog tot heel zoet en alles daartussen. De naam sherry komt van het Moorse woord 'shirish'. Sinds de tijden van de Moren werd er al 'jeréz' gemaakt.

Gevulde olijven

Olijven zijn onmisbaar in de Spaanse keuken. Als ingrediënt van maaltijden of te serveren als tapas. Vooral gevulde olijven. Olijven kunnen gevuld worden met verschillende dingen. De bekendste vulling is rode pimento. Pimento is de Spaanse naam voor rode chilipeper. Pimento's zijn klein, min of meer hartvormig en mild van smaak.
Heeft u wel eens bedacht hoe olijven gevuld worden? Indien u dacht dat het handmatig gebeurt, met zorg stukjes pimento op de juiste maat gesneden en na het voorzichtig ontpitten, in de olijf gedaan... dan heeft u het helaas mis. Het gaat allemaal machinaal, het ontpitten én het vullen. De vulling wordt bovendien gemanipuleerd om zo min mogelijk restjes (dus verlies) te hebben. Immers, van een echte pimento is moeilijk kleine, even grote stukjes te snijden die precies passen in een olijf. In de fabriek wordt puree gemaakt van gemalen pimento's. Met een soort gelatine wordt er weer een vaste platte massa gemaakt die machinaal in perfecte kleine staafjes gesneden kan worden. Jammer genoeg wordt er bijna met alles in onze voeding gemanipuleerd.
Er bestaan natuurlijk wel ambachtelijk gevulde olijven. Deze zijn wel veel duurder. Indien u veel tijd heeft, kunt u ook zelf olijven vullen, met echte verse pimento, rode paprika of een andere vulling. Of u kunt gewoon olijven zonder pit nemen.

Blancheren

Blancheren is het kort koken van voedingsmiddelen, bij wijze van voorbereiding of voor houdbaarheid.
Indien u groenten of fruit wilt invriezen, dient u deze eerst te blancheren. U kunt dat op twee manieren doen: 1. opzetten met koud water en als het water tegen het kookpunt aankomt, afgieten en afspoelen met koud water, of 2. eerst het water laten koken en dan de groenten of fruit toevoegen. Als het water weer tegen het kookpunt aankomt, afgieten en afspoelen. Laten afkoelen en hierna pas invriezen. Door te blancheren worden de enzymen onwerkbaar gemaakt, waardoor groenten of fruit langer houdbaar worden en kleur en consistentie beter worden behouden. Aardappelen voorbakken is ook een vorm van blancheren, maar dan in olie.
Door te blancheren kunt u ook een te sterke smaak verwijderen of een voedingsmiddel beetgaar maken. De geblancheerde amandelen in dit recept zijn met dit doel zo gekozen: de amandelen blijven dan niet zo hard, aangezien u ze op het laatst aan de saus moet toevoegen.
De gewenste voedingsstoffen die ruim worden geleverd zijn: voedingsvezels, ijzer, vitamine A, B1, B2 en C.
Ze worden geleverd door de amandelen, het vlees, de tomaten en de overige verse ingrediënten (peper en ui). U dient er wel rekening mee te houden dat door de verhitting en het lang laten pruttelen van een saus of stoofpot, er vitamines verloren kunnen gaan. Dus is het advies altijd om de bereidingstijd kort te houden.
Ongewenste voedingsstoffen die ook in ruime mate voorkomen in dit recept zijn vetten, cholesterol en zout.
Vetten worden geleverd door het vlees, de amandelen en uiteraard de olie. Cholesterol komt uitsluitend van het vlees en het zout voornamelijk door de olijven.
Door de hoeveelheid vlees zijn de dierlijke eiwitten ook wat aan de hoge kant. Voor zes personen is 1,5 pond gemalen biefstuk ook genoeg voor een maaltijd. Minder vlees betekent dan minder eiwitten, calorieën, vetten en cholesterol.
Indien u dit gerecht als tapas wilt gebruiken is 2 pond vlees niet erg, want u zult deze balletjes serveren voor meer dan zes

personen. De Spaanse keuken verveelt nooit. Er is altijd wel een maaltijd of tapas te bedenken met typisch Spaanse ingrediënten. En vergeet de wijnen niet. De saus van verse peper, olijven en amandelen kunt u vaker gebruiken met andere soorten vlees, gevogelte, vis of zeevruchten. Heeft u meteen een Spaanse maaltijd op tafel gezet.

Kook mee met May.

Ingrediënten:
2 pond gemalen biefstuk
1 ui, geschild en fijngesneden
2 tenen knoflook, gepeld en fijngehakt
¼ theelepel chilipoeder
Zout en versgemalen zwarte peper
30 geblancheerde amandelen
Olijfolie

Voor de saus:
2 eetlepels gewone olijfolie
1 uitje, geschild en fijngehakt
450 gram tomaten, zonder vellen en pitten, fijngehakt
2 eetlepels tomatenpuree
1 teen knoflook, gepeld en fijngehakt
1 appel, klokhuis verwijderd, geraspt
1 cup rode wijn
½ cup droge sherry
2 kleine verse promèntè, fijngehakt (naar smaak)
25 gram rozijnen
½ theelepel kaneel
Zout en versgemalen zwarte peper
50 gram gevulde olijven, in plakjes
1 eetlepel gehakte geblancheerde amandelen.

Bereidingswijze:
Het vlees met de volgende 5 ingrediënten mengen.
30 balletjes van het vlees maken en in elk balletje een amandel stoppen.
4 uur koud laten worden in de ijskast.

Voor de saus:
De olie verhitten in een pan met dikke bodem. Vuur temperen en de ui zachtjes bakken, de andere ingrediënten behalve de olijven en de amandelen toevoegen, nog 6-7 minuten zachtjes laten pruttelen.
De olijven en de amandelen toevoegen. Met de deksel op de pan warm houden. De grill voorverwarmen tot een middelmatige hete temperatuur.
De vleesballen met olie bestrijken en in een braadslee 5-8 minuten onder de grill grillen, een keer omdraaien.
Met de saus serveren.
Voor 6 personen.

Eet smakelijk,
May

'Vaak weet ik als eerste

Genomineerd voor de titel 'Toiletdame van het jaar 2015'. Ze kreeg dan uiteindelijk de prijs niet, maar was wel opeens een bekende Nederlander. De Curaçaose Pamela Constancia werd vanuit haar donkere plek bij de toiletten even in het licht gezet.

Tekst en foto's: **Mineke de Vries**

Het Leidseplein, hartje Amsterdam is vol met uitgaanspubliek en toeristen. Muziek schalt uit de geluidsboxen bij de ijsbaan, die midden op het plein is opgezet en waar mensen aan het schaatsen zijn. Het is koud en het waait hard als de deuren opengaan van de Van Dyck Bar.
De spandoeken worden opgehangen, maar de deur blijft nog dicht voor publiek. Om tien uur gaan ze open, de club die het midden houdt tussen een nachtclub en een bar. Het heeft de allure en uitstraling van een nachtclub en de toegankelijkheid van een bar, zegt barman Milo, die mij vast heeft binnengelaten en van een drankje voorzien. Pamela zal nog wel even op zich laten wachten, lacht hij. Antilliaanse, hè? Tijd genoeg dus om even met het personeel te praten over hun toiletdame en haar nominatie. "Het is ongelooflijk hoe ze de orde weet te bewaren op drukke avonden als het echt enorm chaotisch is bij de toiletten en garderobe. Ik heb daar echt respect voor! Het is een heel hartelijke vrouw, ja soms heeft ze een hele grote mond. Sommige mensen begrijpen haar temperament niet, maar zelf zal ze nooit iets uitlokken."
Intussen wordt de bar blinkend schoon gepoetst, de glazen gewassen en de wijnkoelers klaargezet. Of de klandizie is toegenomen met de bekendheid van Pamela is niet echt te zeggen. Barman Diederik: "Je hoort wel mensen tegen elkaar zeggen: dat is toch die toiletdame van tv?"
De club heeft een zaalcapaciteit van 380 man, het publiek is grotendeels tussen de 21 en 38 jaar, vertelt Milo. "Gemiddeld zijn er 250 man per avond in het weekeinde. We zijn dan met drie portiers, vier barmensen en drie zaalkelners. Diederik en ik wisselen elkaar af, we maken praatjes met de mensen. Evert staat buiten om mensen van straat naar binnen te halen. Dan nog één toiletdame en één dj."
Het is vijf voor tien, de tl-buizen gaan uit, de kaarsjes worden aangestoken, de rookmachine voor de dansvloer wordt getest en de ijsblokjes worden in de wijnkoelers op de statafels gegooid. De lichten rond de dansvloer springen aan. Het personeel gaat zich verkleden en komt geheel in het zwart met paarse bretels terug. Aan de sfeer zal het niet liggen om een fantastische avond te worden.

Schoteltje

Er staan al wat mensen voorzichtig te dansen als Pamela binnenkomt. We lopen samen de wenteltrap af naar haar ondergrondse domein: de toiletten en de garderobe. Terwijl ze nog bezig is haar spullen klaar te zetten, komt een groepje van vijf meiden naar beneden in prachtige zwarte kanten jurkjes en hoge hakken. Pamela neemt hun jassen aan en maakt een praatje met een paar van hen, die ze kennelijk kent. Ze schuift haar toilettas en persoonlijke spullen in een kastje en haalt er een paar schoteltjes uit, één voor het geld, op de andere schudt ze een zak pepermuntjes leeg. Ondertussen tikt ze een man op de schouder die ongemerkt naar boven wil lopen. Ze wijst hem op het bordje 'Toilet 50 cent, garderobe 1 euro'. Haar ogen zitten overal.

Sparen voor Curaçao

De indruk die Pamela wekt in de filmpjes op YouTube – een brutale schreeuwende toiletdame – verdwijnt als sneeuw van de zon als je haar gadeslaat. Vriendelijk, hartelijk, verantwoordelijk, iemand die keihard werkt voor haar geld. "Ik heb altijd twee banen tegelijk", vertelt ze. "Eén om in mijn onderhoud te voorzien, één voor de extra dingen."
Die extra dingen zijn onder andere haar trips naar Curaçao. Ze gaat binnenkort weer voor zeven weken en verblijft dan bij haar ouders. "Ik heb ook ideeën om op den duur helemaal terug te gaan, mijn ouders worden ouder, mijn moeder is ziek."
Ze komt uit Buena Vista, de nu 48-jarige Pamela Constancia. Ze deed de huishoudschool in Suffisant en vertrok in 1987 naar Nederland.
"Ik ging op vakantie naar mijn oom in Leiden, maar belde al snel mijn moeder dat ik niet terugkwam. Ik vond het leuk dat alles zo anders was. Op Curaçao woont iedereen bij zijn moeder, hier woonde iedereen op zichzelf. Het was toen nog bijzonder als Antilliaan in Nederland, nu er zoveel komen is het niet uniek meer. Ik voelde me in Leiden niet thuis, omdat alleen mijn oom, tante en een vriend van hen donker waren, voor de rest niemand."
Na zeven maanden vond ze dan ook een kamer in Den Haag, waar ze veel Antillianen en Surinamers tegenkwam. Ze was toen negentien.

Haringfabriek

"Toen mijn moeder hoorde dat ik wilde blijven, zei ze dat ik dan naar school moest en ze stuurden me geld voor onderhoud. Maar het was hier veel te duur, dus ze vonden dat ik maar weer naar Curaçao moest komen. Dat wilde ik echt niet en ik ben direct naar een uitzendbureau gestapt. Mijn eerste baan was bij een haringfabriek in Lisse en ik werkte tien jaar als postsorteerder bij de toenmalige PTT."
Pamela, die nog een broertje van moeders kant en negen broers en zussen van vaders kant heeft, kwam vaak op Curaçao gedurende de vijftien jaar dat ze bij de catering van de KLM werkte, ze kon daardoor voordelig vliegen.

dat de liefde over is’

Bij de KLM ging ze met een conflict weg en ondanks dat ze door de rechter in het gelijk werd gesteld, wilde ze niet meer terug. Maar nog steeds gaat ze standaard twee keer per jaar naar Curaçao.
Ze loopt even rond bij de wc’s en dan komt er een meisje naar beneden dat Pamela spontaan om de nek vliegt. Kennelijk is ze net op Curaçao geweest en wil haar indrukken met Pamela delen. Een man die geen kleingeld heeft, vraagt ze om straks terug te komen als hij heeft gewisseld voor zijn drankjes. Tien minuten later komt deze man haar keurig zijn 50 cent brengen.
“Ik heb het nu wel naar mijn zin”, vertelt ze als ze weer op de hoge stoel bij haar tafeltje plaatsneemt, “In het begin vond ik het vreselijk. Maar ik moest wel. Met solliciteren gaat alles digitaal en mailen kon ik niet. Een vriendin kwam hiermee aan en zei dat het misschien een tijdelijke oplossing was, nadat ik bij de KLM weg was. Maar het was zo’n andere wereld voor me, ik vond het verschrikkelijk.”
Ze zette door en inmiddels werkt ze er zeven jaar. “In het begin waren het rare mensen die hier kwamen. Sinds Boyd het drie jaar geleden overnam, zijn de bezoekers anders, rustiger geworden. Maar er blijven altijd dagen dat er vervelende mensen zijn, dan is er echt niks aan. Soms maken ze me kwaad; ik kan heel boos worden als het uit de hand loopt. Je moet wel van wanten weten als je hier werkt.”
Het merendeel van de tijd heeft ze het nu wel naar haar zin, hoe vermoeiend het ook kan zijn. “Het leuke is dat je allerlei soorten mensen tegenkomt. Er zijn veel vaste klanten die gewoon een praatje komen maken, die als het niet druk is bij me komen zitten om te babbelen. Meestal zijn het de jongens die met hun drankje bij me komen kletsen. Ze komen ook hun hart uitstorten. Ik hoor de meest gekke, maar ook heel persoonlijke verhalen. Vaak weet ik als eerste dat de liefde over is.”

Filmpje op YouTube

“Er gebeurt hier beneden van alles, leuke dingen waar ik vrolijk van word. Ook vervelende dingen, vooral als ze een slok te veel op hebben. Als ik mensen betrap die de wc hebben vies gemaakt, sleep ik ze erbij en laat ze het zelf schoonmaken. Want soms doen ze het expres, dan kotsen ze over de hele muur terwijl de pot nog spiegelschoon is. Dat ga ik niet opruimen. Ik heb ook meegemaakt dat er één gewoon op de vloer had zitten poepen. Die kon het mooi zelf opruimen. Ja, dan worden ze boos op me maar dat kan me niet schelen.”
Er zitten ook wel eens mensen met zijn tweeën in een toilet. Dan zitten ze te dealen of spuiten. Daarvan is het filmpje dat rondgaat op YouTube. Op dat bewuste filmpje roept Pamela ‘Koño, kom deruit!’ en waarschuwt dat ze de beveiliging erbij haalt. Als er geen reactie komt, tilt ze zonder pardon de wc-deur uit de sponningen en zegt dat ze zelf de beveiliging is.
Standaard heeft ze haar tablet bij zich waar ze gedurende de nacht spelletjes op doet. In het weekeinde werkt ze er samen met haar zus Melitza, met wie ze perfect samenwerkt en wat ook een stuk gezelligheid brengt. Maar soms ook is het eenzaam in de donkere kelder waar Pamela haar werkplek heeft.

Nominatie

Hoe die nominatie tot stand kwam, weet ze eigenlijk niet goed. “Boyd Baptist, de eigenaar, kwam een keer de trap afgelopen en zei: ‘Ik ga je aanmelden voor toiletdame van het jaar’. Ik denk dat hij het prettig vindt dat het werk hier beneden goed gaat, hij zal me daarvoor hebben aangemeld misschien. Ik weet het eigenlijk echt niet. Boyd is goed voor me, hij is nu ook weer aan het praten voor iets, ik weet niet wat, maar hij heeft ideeën voor me.”
Toen de campagne twee weken begon, kreeg ze twee weken griep en toen ze op Facebook naar de stand keken, hadden ze nul likes. “We hadden er ook eigenlijk niks aan gedaan. Daarna zijn we hard begonnen met het plaatsen van filmpjes en foto’s en kregen eindeloos veel likes, alleen stemden mensen op de Van Dyck Bar, het was niet duidelijk dat je naar beneden moest scrollen. Die 15.000 likes kwamen dus verkeerd terecht, dus ik heb niet gewonnen nee, maar hoe dan ook, het was leuk.”

Ze was met twee andere genomineerden voor ‘de toiletjuffrouw van het jaar 2015’ te gast in Jandino’s Late Night Show. “Ik poepte bijna in mijn broek van de zenuwen.” Boyd kwam haar ophalen en reed haar erheen. Voor de show had ze een shirt laten maken met de tekst waarmee ze beroemd was geworden. “Mensen die het woord kennen, zien het anders, vatten het soms verkeerd op, maar de meeste mensen begrijpen wel hoe ik het bedoel.”
Het was al met al wel een leuke ervaring en met de andere toiletdames heeft ze gezellig zitten koffiedrinken en kletsen.
Inmiddels is ze een bekende Nederlander en wordt ze herkend op straat. “Mensen komen naar me toe, willen met me op de foto, ik moet daar wel om lachen.”

Pamela Party Project

Naast haar baan als toiletjuffrouw werkt ze als chauffeur voor een uitzendbureau. Ze opent om half zes ‘s ochtends het kantoor en rijdt mensen tot acht uur naar hun werk (mensen die werken in de haven, steigerbouw, grondwerk). ‘s Middags tussen half drie en zes uur haalt ze hen weer op.
“Daarna sta ik in de file naar huis, ga douchen, uurtje slapen en eten en dan weer een uur onderweg om om tien uur ‘s avonds hier in de Van Dyck Bar te zijn.” Daarvandaan gaat ze weer rechtstreeks door naar het uitzendbureau voor haar ochtenddienst.
Daarnaast organiseert Pamela met haar zus grote Antilliaanse feesten, het eerstvolgende is komende kerstavond. “Dat is in mijn vrije weekeinde, ik probeer het zo veel mogelijk te combineren met mijn werk, want in de Van Dyck Bar werk ik twee volle weekeinden en de volgende alleen op vrijdag.”
Het zijn vooral de ‘Combekfeesten’, de feesten met oudere muziek voor de vijftigplussers, meestal in een zaal in Almere. Maar het kerstfeest in Duivendrecht is vooral voor jongeren. Ze heeft een eigen familielogo gemaakt, dat ze trots laat zien op haar telefoon: Pamela Party Project. “We trekken veel publiek, we kennen natuurlijk ook heel veel mensen.”
Het schoteltje is om half twaalf nog niet erg vol – overigens krijgt ze gewoon salaris – maar voor Pamela is het nog maar het begin van haar werkdag op haar donkere werkplek. De muziek van boven schalt de trap af en flarden van de feestvreugde van boven komen mee met uitgelaten mensen die even naar de wc moeten.

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL
1 hondenras, **6** grafvaas, **9** superioriteit, **11** voorwendsel, **12** zoon van Jakob, **13** bloeiwijze, **15** grondsoort, **16** cowboyfeest, **18** kader, **19** boom, **20** voorvoegsel, **22** deel van een oceaan, **23** baljuw, **25** Leger des Heils, **27** compagnie, **29** vlek, **31** ontvangkamer, **33** graansoort, **34** mislukking, **36** schil, **37** buurt, **38** halfbolvormig dak, **39** grote fan, **40** gemene weide.

VERTICAAL
1 starthulpmiddel, **2** worp, **3** in verband met, **4** edelgas, **5** beeldopnameapparaat, **6** uitroep van herkenning, **7** dierenverblijf, **8** niemendal, **10** doorwaadbare plaats, **11** heiland, **14** kwistig, **16** al, **17** onenigheid, **19** duinvallei, **21** golfterm, **24** roeivaartuig, **26** gelukkig, **27** stukgoed, **28** vuilnisbelt, **30** fotolab, **32** rivier in Ierland, **33** vermogend persoon, **35** zeil, **37** huidplooi.

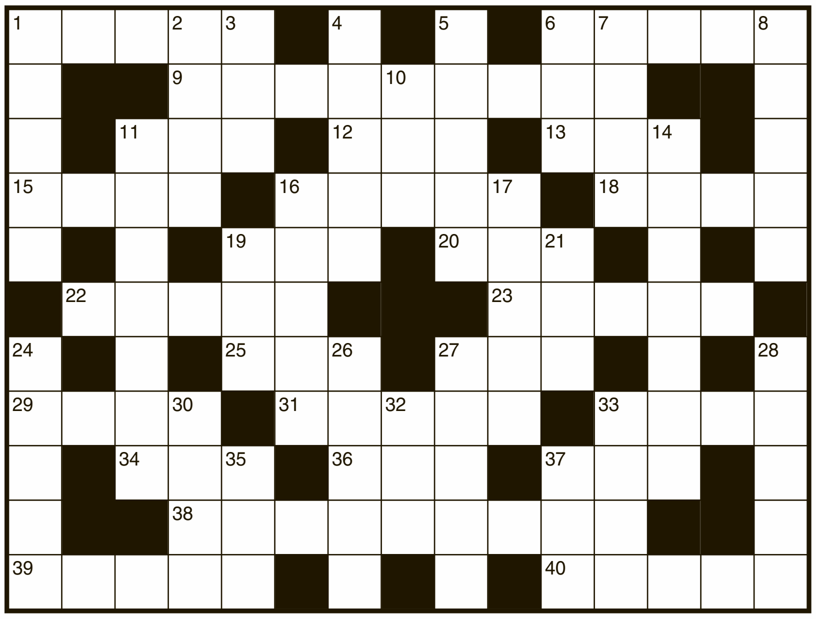

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:
xxxxxxxxxxx Jeanette Russel
xxxxxxxxxxxxx Kanarieweg #1
Aruba Curaçao
De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2 tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

			4	7	6		9	
					5			7
3	7			1			2	
		7			2		1	
4							6	
	1	5	6			8		3
	3	8	9				4	
5						7		
		9	2	4			5	8

HEAVY

		9	2		7			4
4			9					
3	1		8					
				3			8	
	5		4				2	
7								
9				7				
1								5
	8				6	1		

ZWEEDSE PUZZEL

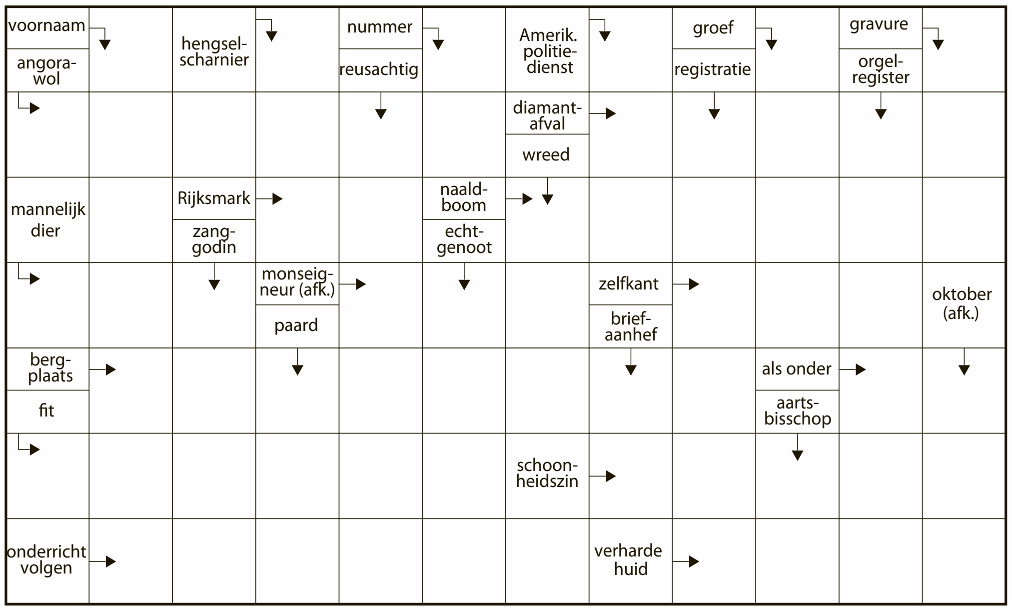

CRYPTOGRAM

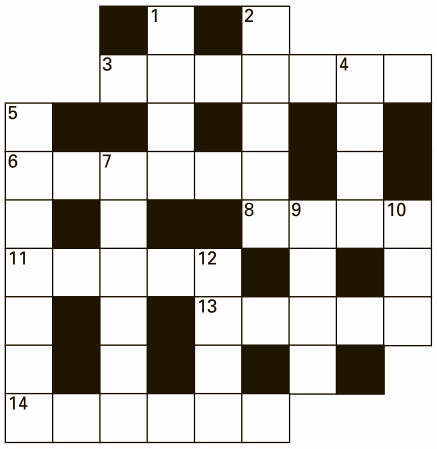

HORIZONTAAL:
3. Het kostuum van een collega (7); **6.** Deze vogel is voor het moment een insect (6); **8.** Deel van een jas in huis (4); **11.** Broodnodig muziekinstrument (5); **13.** De mond van een slang (5); **14.** Grappige schreeuwer (6).

VERTICAAL:
1. Europeaan die een vuist maakt (4); **2.** Boerderij van glas (5); **4.** Niet voor het voorkomen van zuur (4); **5.** Goedig? (7); **7.** Het geluid dat een hond even maakt (6); **9.** Geen medewerker (4); **10.** Als een waanzinnige in de boot (3); **12.** Sportterm (4).

WOORDZOEKER

M	E	C	H	A	N	I	S	C	H	D	S	D
A	H	T	I	I	A	L	N	S	A	R	C	O
U	A	A	L	N	A	N	T	H	R	P	H	E
R	R	L	N	A	C	A	P	O	U	E	R	R
E	D	E	M	D	A	I	O	A	N	R	E	I
T	B	G	L	L	J	K	N	E	S	J	E	A
A	O	P	P	E	N	E	K	N	T	S	F	N
N	A	E	C	E	P	R	V	I	A	S	E	A
I	R	N	N	R	A	S	P	O	E	T	I	N
E	D	N	G	M	T	T	O	I	L	A	I	A
R	O	I	E	E	H	M	B	L	O	R	K	S
N	S	N	I	C	P	A	S	F	O	T	O	S
O	E	G	A	A	R	A	M	E	E	S	O	A
D	R	N	T	U	I	N	S	T	O	E	L	P
R	E	E	A	R	E	D	E	T	W	I	S	T
I	N	Z	I	T	T	E	N	D	E	N	E	T

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

AANGEPAST
AANPASSEN
ANANASSAP
ARAMEES
CAPRI
CINCINNATI
DENEMARKEN
DOERIAN
DOSEREN
EREPLAATS
ESLOOK
FEEST
HANDJEVOL
HARDBOARD
INHUREN
INZITTENDE
KAALTE
KERSTMAAND
LEGPENNING
MAURETANIE
MECHANISCH
NACHTPITJE
NOGMAALS
NONNENKOOR
ONREIN
PASFOTO
RABIES
RASPOETIN
REDETWIST
SCHREEF
SOLOSPELER
STARTSEIN
TANEN
TUINSTOEL

© Sanders Puzzelboeken/160123

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

9	1	6	8	7	2	4	5	3
4	8	7	5	9	3	6	1	2
2	5	3	6	4	1	8	7	9
6	9	1	4	3	5	2	8	7
7	3	4	9	2	8	5	6	1
8	2	5	1	6	7	3	9	4
3	6	8	7	1	4	9	2	5
5	7	2	3	8	9	1	4	6
1	4	9	2	5	6	7	3	8

Heavy

1	2	9	7	4	5	6	8	3
6	8	3	1	2	9	7	5	4
7	4	5	3	6	8	1	9	2
2	5	8	4	1	3	9	6	7
4	9	7	5	8	6	2	3	1
3	6	1	2	9	7	8	4	5
9	7	4	8	5	2	3	1	6
8	1	2	6	3	4	5	7	9
5	3	6	9	7	1	4	2	8

Cryptogram:
Horizontaal: 3. Plaatje; 6. leger; 8. trap; 11. klare; 13. vloot; 14. toeans.
Verticaal: 1. Slag; 2. vaart; 4. jota; 5. blokhut; 7. gratie; 9. rook; 10. pot; 12. even.

Woordzoeker: AANVERWANT

Zweedse puzzel

■	S	■	R	■	E	■	E	■	S	■	M
C	A	D	E	A	U	■	T	A	L	O	N
■	N	■	I	T	■	P	A	N	E	E	L
O	C	H	■	T	S	A	■	O	I	D	■
■	T	O	R	E	A	D	O	R	■	E	D
M	I	M	O	S	A	■	F	A	C	E	T
■	E	E	L	T	I	G	■	K	A	M	P

Prijspuzzel

C	I	P	R	E	S	■	K	■	S	P	U	I	E	N
■	O	■	A	■	T	R	O	J	E	■	T	■	G	■
K	W	A	R	T	O	■	L	■	K	R	A	T	E	R
L	A	V	A	■	U	B	O	O	T	■	H	O	L	E
M	■	E	■	S	T	A	M	P	E	I	■	R	■	I
■	P	R	I	K	■	D	■	A	■	N	I	P	A	■
H	■	U	■	A	F	G	H	A	A	N	■	E	■	U
O	L	I	M	■	R	E	E	K	S	■	A	D	E	N
P	A	T	I	N	A	■	I	■	T	E	G	O	E	D
■	M	■	N	■	S	O	D	O	M	■	E	■	G	■
S	P	I	T	Z	E	■	E	■	A	A	N	P	A	K

Een goede buur is beter dan een verre vriend

Wanneer u van plan bent om een woning te kopen of te laten bouwen zult u zich ongetwijfeld verdiepen in de buurt, waarbij u kijkt naar de buren, de omliggende woningen, het uitzicht, de veiligheid en de rust. Dit alles met het woongenot te waarborgen.

Tekst: **Jonathan Steward**

Als gevolg van de gestage bevolkingsgroei wordt er op Aruba steeds vaker inbreuk gemaakt op dit woongenot middels geluids- en/of stankoverlast. Een praatje met de buren wil nog wel eens helpen, doch regelmatig leidt dit tot verdere irritatie en zelfs tot ruzie.

Het is dan ook niet voor niets dat de wetgever met het oog op burenoverlast regelgeving heeft ingevoerd.

Zo schrijft de wet voor dat de eigenaar van een erf niet in een mate of op een wijze die onrechtmatig is, aan eigenaren van andere erven hinder mag toebrengen, zoals door het verspreiden van rumoer, trillingen, stank, rook of gassen, door het onthouden van licht of lucht of door het ontnemen van steun.

Uit de rechtspraak volgt dat het antwoord op de vraag of het toebrengen van hinder onrechtmatig is, afhankelijk is van de aard, de ernst en de duur van de hinder en de daardoor veroorzaakte schade in verband met de verdere omstandigheden van het geval, waaronder de plaatselijke omstandigheden. Zo kunnen kleine en alhier als normaal beschouwde incidentele voorvallen niet snel als hinder worden aangemerkt.

Verder is het bij het antwoord op de vraag of hinder onrechtmatig is, mede van belang of degene die zich beklaagt over de hinder zich heeft gevestigd vóór of ná het tijdstip waarop de hinder veroorzakende activiteiten zijn begonnen. In dat laatste geval zal hij een zekere mate van hinder moeten accepteren. Het was immers al bekend dat deze ongemakken bestonden voordat de betreffende persoon tot het besluit kwam zich hier te vestigen.

Daarnaast schrijft de Hinderverordening voor dat het verboden is om zonder vergunning van de minister van Justitie inrichtingen, die hetzij door de verspreiding van stank, rook of dampen, hetzij door geraas of gedruis, hetzij anderszins, voor de omgeving hinder, schade of gevaar kunnen veroorzaken op te richten. Als hinder ondervindende buur is het dan ook van belang dat u zich als derde-belanghebbende tijdig in de bestuursrechtelijke procedure mengt, voorafgaand aan de afgifte van een hindervergunning dan wel na afgifte tijdig bezwaar maakt.

Een veel voorkomende vorm van overlast is geluidsoverlast. Hoewel geluid door de één slechts als een ongemak wordt ervaren, kan dit door een ander als overlast worden ervaren. Op Aruba gelden geen concrete wettelijke geluidsnormen. Het Gerecht in Eerste Aanleg van Aruba heeft in eerdere rechtszaken evenwel aansluiting gezocht bij de Nederlandse Wet Milieubeheer, nu volgens het gerecht niet valt in te zien dat voor Aruba andere waarden zouden moeten gelden.

Op grond van genoemde wetgeving en aanverwante besluiten, dient voor een wijk in de stad als geluidsniveau te gelden: 07.00-19.00 uur, 50 dB(A), tussen 19.00-23.00 uur 45 dB(A) en tussen 23.00-07.00 uur 40 dB(A), waarbij de geluidsbelasting wordt gemeten op de gevel van de woning. Stelselmatige overschrijding van deze waarden kan als hinder worden aangemerkt.

Een ander voorkomend probleem is het door de buren plaatsen van ramen die uitzicht geven op uw erf, waardoor sprake kan zijn van inbreuk op de privacy. Zodoende dat in de wet is opgenomen een verbod om zonder toestemming een raam, balkon of opening te hebben binnen een grens van 2 meter van de erfgrens voor zover dit uitzicht geeft op het erf van een ander.

Ook kan sprake zijn van wateroverlast, met name in het regenseizoen. Buren kunnen onenigheid krijgen omtrent het afwateren van hun erf. De wet schrijft terzake voor dat lagere erven het water moeten ontvangen dat van hoger gelegen erven van nature afloopt. Een afwateringsgat in de erfscheidingsmuur van uw buren is dientengevolge in beginsel niet onrechtmatig. Wel bestaat de verplichting zorg te dragen dat de afdekking van een woning niet afwatert op het erf van een ander.

Voorts kunnen de door uw buren aangeplante bomen een bron van irritatie zijn. Tenzij uw buren uw toestemming genieten mogen zij geen bomen binnen een afstand van 2 meter van de erfscheidingsmuur plaatsen. Deze afstand wordt gerekend van het midden van de voet van de boom. Voor heggen wordt die afstand in beginsel gesteld op een halve meter.

Bij erfgrensoverschrijdende takken, bladeren en vruchten schrijft de wet voor dat deze mogen worden afgeknipt en toegeëigend. Een fruitboom van uw buren kan in de gegeven situatie dan juist aantrekkelijk zijn.

Het heeft vanzelfsprekend de voorkeur dat buren trachten overlast te voorkomen; een goede buur is immers beter dan een verre vriend. Mocht zich echter overlast voordoen en komt u er met de buren niet uit, dan is er altijd nog de gang naar de rechter, waarbij een beroep kan worden gedaan op de hierboven besproken regelgeving en rechtspraak.

Jonathan J. Steward is advocaat en partner bij HBN Law op Aruba

Beroep onder de loep.

'Eigenlijk ben ik een verhalenverteller'

In de rubriek 'Beroep onder de loep' vertellen mensen over hun ervaringen in hun beroep. Deze week: Filmmaker/regisseur Sharelly Emanuelson

Tekst: **Marja Berk**

Als filmmaker/regisseur en oprichter van twee stichtingen, heeft Sharelly Emanuelson een druk bestaan. In 2010 is ze afgestudeerd aan de Hoge School voor de Kunsten in Utrecht waar ze het camerawerk, editten, regisseren en het produceren leerde. Haar specialisatie had ze snel gekozen: documentaires maken. Naast haar filmcarrière breidde ze haar discipline uit in de kunstsector en bevond zich altijd in de kunstwereld. Haar stichting Uniarte is een organisatie die zich richt op het bevorderen van de opkomende Nederlandse Caribenkunstenaar en brengt kunst en creativiteit dichter bij de Nederlandse Caribische gemeenschap. Stichting nummer twee is Caribbean Visuals, een productiebedrijf dat meer films in het Caribisch gebied wil produceren.

Wat houdt je werk in?

"Eigenlijk ben ik een verhalenverteller. Zodra iets mij interesseert of intrigeert, of er is een behoefte van iemand die mij vraagt een verhaal te vertellen, dan denk ik na. Over wat voor verhaal het moet worden, welke thematiek, hoe maak ik dit interessant, voor wie moet het interessant zijn en aan wie kan ik het het beste audiovisueel vertellen. Het gaat dan ook om de vorm: interviews of geen interviews. Dat is een heel proces. Tijdens het werk is het de kunst de gefilmde mens zich niet gefilmd te laten voelen. Dan moet ik dus onzichtbaar zijn. "

Hoe lang doe je dit werk al?

"In 2005 ben ik naar Nederland gegaan en ik doe dit nu vanaf 2006. Tijdens het opdoen van ervaring heb ik dus mijn studie in Utrecht afgerond. Daarna ben ik naar dit eiland afgereisd."

Wat vind je het leukste aan je werk?

"De beginfase van een concept tot het moment waarop ik het echt moet gaan filmen, dat is het leukste. Mijn genotsmomenten zijn echter kort. Voordat ik een project heb afgerond, start ik het volgende alweer. Ik vind het fijn wanneer ik een screening heb, om naar het publiek te kijken. Meestal kijkt iedereen dan naar het scherm voor het resultaat, maar ik wil de reacties van het publiek zien. Die reacties zijn voor mij een graadmeter of ik de juiste keuzes in montages en dergelijke heb gemaakt. Als het publiek dan reageert zoals ik had gehoopt, dan heb ik het echt goed gedaan. Dat is genieten!"

Wat vind je het minst leuke?

"Ik deal met de realiteit en soms raakt een onderwerp een gevoelige snaar. Sommige zaken zijn erg moeilijk bespreekbaar. Daar kan ik me best ongemakkelijk bij voelen. Het thema kan per land verschillen, maar als het een gevoelig onderwerp is, gooi ik dat zomaar open en bloot. Tja, daar kan niet iedereen tegen. Maar je moet moed hebben om het toch te doen, om een teer of pijnlijk onderwerp goed te kunnen behandelen. Ik houd het wel integer, houd rekening met ethiek. Het liefst zou ik alles aan de kaak willen stellen, maar dat kan niet altijd."

Wat was je geweest als je dit werk niet had gedaan?

"Ik weet het niet. Als kind was ik al gefascineerd door tv en film. Ik vond dat ik dat zelf ook wel kon en ik heb mijn mening daarover nooit bijgesteld."